ABC Certified
سائينم سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار
Ph:022-2780535
Fax:022-2782785, 2101312
روزاني سنڌ حيدرآباد

مادري ٻولين جو عالمي ڏينهن

سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري پاران ٿيندڙ

پهرين عالمي سنڌي ٻولي ڪانفرنس جي موقعي تي

خاص اشاعت

پيغام

ڊاڪٽر اسحاق سميجو
چيئرمئن
سنڌي ٻولي جو بااختيار ادارو

بيحد خوشيءَ جي ڳالهه آهي. ته سنڌي ٻوليءَ تي آرٽس ڪائونسل ڪراچيءَ ۾ ٽن ڏينهن جي عالمي سنڌي ٻولي ڪانفرنس هلي رهي آهي. جنهن ڏيهه توڙي پرڏيهه جا نامياريا اسڪالر شريڪ ٿي رهيا آهن، هي، ڪانفرنس مادري ٻولين جي عالمي ڏينهن 21 فيبروريءَ جي حوالي سان سڏائي وئي آهي. گڏيل قومن جي اداري يونيسڪو پاران 2022ع کان 2032ع تائين دنيا ۾ اصلوڪين ٻولين ۽ انهن کي پيش ايندڙ خطرن جي ڏهاڪي طور ملهائڻ واري پس منظر ۾ ٿي رهي آهي. سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري انهي ڏس ۾ عالمي ڪانفرنس 'سنڌو لڪت، سنڌي ٻولي ۽ خطري هيٺ آيل اصلوڪيون ٻوليون' کي ڀرپور نموني منعقد ڪيو آهي.

هن اهم موقعي تي روزاني 'سنڌ' اخبار طرفان خاص صفحو ڪيڻ هڪ تمام سٺو سنوڻ آهي. جنهن لاءِ ڪين جس هجي. انفرميشن ٽيڪنالاجيءَ جي هن جديد دؤر ۾ سنڌي ٻوليءَ کي دنيا جي ترقي يافتا ٻولين جي قطار ۾ بيهارڻ لاءِ 'سنڌ' اخبار به جڻ پنهنجو ڪردار ادا ڪيو آهي. جيڪو اسان سڀني سنڌ واسين جو قومي فرض آهي، جيڪا اسان جي شعوري ڪوشش ڏانهن هڪ وک هوندي ته جيئن مادري ٻولين کي جدت جي خطرن مان ڪڍي، انهن ٻولين کي انهيءَ جدت جو حصو بڻائجي. هن ڪانفرنس لاءِ 'سنڌ' اخبار جي اهڙي سهڪار لاءِ ادارو سندن ٿورائتو آهي.

ڪانفرنس جي افتتاحي ويهڪ

مادري ٻولين جي اهميت ۽ جديد ٽيڪنالاجي جي دور ۾ سنڌي ٻوليءَ جي صورتحال

ڊاڪٽر احسان دانش

ڪنهن به ٻوليءَ جي جنم جي جاءِ سماج آهي. جيئن ٻوليءَ جو ناهيندڙ ڪو هڪ فرد، ڪو عالم، استاد يا ڏاهو نه ٿو ٿي سگهي. ٻوليون پنهنجي لفظي ارتقا سان اڳتي وڌنديون آهن. جنهن ۾ سماج جو وڏو اهم ڪردار هوندو آهي ۽ ٻولين جي بقا جي جنگ ۾ سماج جو وڏو هٿ هوندو آهي. ڪنهن به سماج جي تهذيب ۽ ثقافت ان سماج جي ٻوليءَ جي اوسر ۾ بنيادي ڪردار ادا ڪندي آهي. اهو ضروري ناهي ته جنهن سماج ۾ ٻوليءَ جو جنم ٿيو آهي ۽ جنهن سماج ۾ اها نپني ۽ جوان ٿي آهي. اها ان سماج سان گڏ انهيءَ تيزيءَ سان ارتقائي مرحلا طئي ڪري سنڌس هم عمر ٿي وڃي. ڪن صورتن ۾ سماجي اوسر جي مرحلن ۾ ٻوليون پنهنجو وجود وڃائي به ويهنديون آهن ۽ سماج ترقي ڪندي اڳتي وڌي ويندو آهي ۽ اتي وري ڪي ٻيون ٻوليون پنهنجي جاءِ ناهي وٺنديون آهن.

ٻولين جو جنم ۽ ٻولين جو موت انساني وجود وانگر ٿي آهي. ڪي ماڻهو شهر ۽ صحتمند هوندا آهن ته ڪي اپرا، نبل ۽ ڪمزور. اهڙي ئي ٻوليون به ڪنهن انساني وجود وانگر سگهاريون ۽ ڪمزور ٿينديون آهن جيئن انساني وجود نسلن جي واڌاري جو سبب آهن. تئين ئي هڪڙيون جاندار ٻوليون جوان ٿي وري ٻين ٻولين کي جنم به ڏين ٿيون ۽ انهن جي واڌ ويجهه ۾ ڪردار ادا ڪن ٿيون. ٻوليون پيدا ٿينديون آهن. وڌيون ٿينديون آهن. پوڙهيون به ٿينديون آهن ۽ فنا به ٿي وينديون آهن. دنيا جون اهي ٻوليون ئي سدا زنده رهنديون ۽ امرتا ماڻينديون آهن. جيڪي پنهنجي سماج ۽ ثقافت سان جڙيل هونديون آهن. ۽ جن جا ڳالهائيندڙ هر صديءَ ۾ ان جي آبياري ڪندا رهندا آهن. هون، ته دنيا جون سموريون ٻوليون مادري ٻوليون آهن. جوته اهي سڀ ٻوليون ماڻرون ڳالهائين ٿيون پر انهن مان ڪن ٻولين کي بين الاقوامي ٻولين واري حيثيت حاصل آهي ته ڪن ٻولين کي الڳ الڳ ملڪن جي قومي ٻوليءَ جو درجو مليل آهي. ڪي ٻوليون گهٽيون ڪهڻيون ۽ قديم آهن ته ڪي وري ننڍي عمر رکندڙ. اهڙي طرح دنيا جون ڪي ٻوليون هزارين سالن کان قائم آهن ۽ ڏينهون ڏينهن ترقي ڪري رهيون آهن ته ساڳي وقت ڪجهه ٻوليون فنا جي رستي تي هلندي هميشه لاءِ ختم ٿي رهيون آهن. هڪ محتاط اندازي مطابق هن وقت دنيا جي تختي تي ست هزار کان رڳيڪ ٻوليون ڳالهايون وڃن ٿيون. پر ڳڏريل ڪجهه سالن ۾ سوين ٻوليون پنهنجو وجود وڃائي چڪيون آهن.

سن 1999ع ۾ جڏهن پهريون ڀيرو مادري ٻولين جو عالمي ڏينهن ملهائڻ جي تجويز رکي وئي ته ان وقت شايد اهو احساس ڪونه هيو ته دنيا ۾ ڪيڏي تيزيءَ سان مادري ٻولين جو خاتمو ٿي رهيو آهي. جڏهن هڪ رپورٽ مطابق انهن ٻولين جي خاتمي جا انگ اکر سامهون آيا ته اقوام متحده جي ميمبرن جي حيرت جي حد نه رهي ۽ اهڙي طرح سن 2000 کان سڄي دنيا ۾ 21 فيبروري کي مادري ٻولين جي عالمي ڏينهن طور ملهائڻ شروع ڪيو ويو. ان ڏينهن تي مادري ٻولين جي بچاءَ لاءِ حڪمت عملي جوڙي ويندي آهي. پاڪستان ۾ به مادري ٻولين جي عالمي ڏينهن تي ڪانفرنسون ۽ سيمينار ڪرائي عالمن ۽ اديبن کان انهن جي بچاءَ لاءِ تجويزون ورتيون وينديون آهن. پر حقيقت ۾ مادري ٻولين جي بچاءَ ۽ بقا جي تدبير جي سلسلي ۾ سڀ کان اهم ڪردار انهن ٻولين جي ڳالهائيندڙن سان گڏ وقت جي سرڪار ادا ڪري سگهي ٿي.

ان ڳالهه ۾ ڪو شڪ ناهي ته سنڌي ٻولي ننڍي کنڊ جي شاهوڪار ادبي ٻولين مان هڪ آهي ۽ ان جي وسيع لغت ۽ منجهس موجود ادبي ذخيرو شاندار آهي ۽ ان جي حيثيت خطي جي ٻين ٻولين کان گهڻي مٿاهين آهي. پر جيڪڏهن هلندڙ ۽ ايندڙ وقت ۾ ان جي مناسب پرگهور نه لڌي وئي ته اها به انهن خطرن جي ور چڙهي سگهي ٿي. خود سنڌي ٻوليءَ جي حوالي سان ئي هڪ خطرناڪ مثال هندوستان ۾ به موجود آهي. جتي رهندڙ اديب، شاعر، دانشور ۽ پڙهيا ڳڙهيا سنڌي پنهنجي ٻوليءَ جي بقا جي جنگ وڙهي رهيا آهن. انگريزي ۽ هندي جي غلبي سبب هاڻي انڊيا جا سنڌي پنهنجي ٻوليءَ کان تيزيءَ سان ڏار ٿي رهيا آهن. جن مان ڪن ڪٽنبن کي ته ان ڳالهه جي ڳڻتي آهي پر گهڻا ان فڪر کان به آجا آهن ۽ هو پنهنجي ماءُ ٻوليءَ کي وساري مارڪيٽ جي ٻوليءَ کي پنهنجو ڪري چڪا آهن.

اڄ جڏهن اسان مادري ٻولين جي بچاءَ ۽ ترقي تي ويچاريندي سنڌي ٻوليءَ جي صورتحال ڏسون ٿا ته هروڀرو مايوسي ته نه ٿي ٿئي پر ادارتي طور ان حوالي سان تمام گهڻو ڪم ڪرڻ جي ضرورت آهي. هن وقت تائين ڏٺو ويو آهي ته سنڌي ٻوليءَ جا ڪي عاشق پنهنجي هڙئون وڙئون ڏئي به سنڌي ٻوليءَ کي ڪمپيوٽيشنل لينگويج بڻائڻ کان اڳتي روبوٽ لينگويج بڻائڻ ۽ خودڪار ترجميڪاري واري ڪم جي مڪمل ڪاميابيءَ لاءِ جتن ڪري رهيا آهن ان سلسلي ۾ هن وقت تائين جيڪي ڪاميابيون مليون آهن انهن ۾ گوگل ترجميڪاري جي ابتدائي ڪوشش به شامل آهي.

اسين به پنهنجي سنڌي ٻوليءَ لاءِ چئي سگهون ٿا ته اها اسان جو ڏڻ آهي، آئت آهي، ۽ اسان جا شڪ ۽ تراسايون دور ڪري ٿي، ۽ جيڪا ٻولي اسان کي اڄ 'سنڌي ذات هنجن' جهڙو نثر ڏيئي سگهي ٿي ۽ ان جهڙي پرک ڏيئي سگهي ٿي، اها ٻولي ڪيئن نه عظيم هوندي! نيٺ اهڙي ڪيئن نه ٿي سگهي ته اهڙي عظيم ٻولي، عظيم قوم کان گهٽ ڪنهن قوم کي ملي هجي!

محمد ابراهيم جويو
(ڪتاب 'سنڌي ذات هنجن' جي مهاڳ تان کنيل)
آڪٽوبر 1983

ڪانفرنس جي افتتاحي ويهڪ جا مکيه مقرر

مادري ٻولين جي تعليمي اهميت

ادريس جتوئي

يونيسڪو هن سال 2021ع ۾ مادري زبان جي ڏينهن جي موقعي تي جيڪو موضوع ڏنو آهي، ان جو عنوان هن ريت آهي. "Fostering multilingualism for inclusion in Education and Society" يعني، تعليم ۽ سماج ۾ گهڻ ٻولياڻي سرشتي جي شرڪت کي وڌائڻ يا همٿائڻ

پاڪستان هڪ گهڻ ثقافتي ۽ گهڻ ٻولياڻي ملڪ آهي اتي لڳ ڀڳ 74 زبانون آهن. اردو پاڪستان جي قومي زبان ۽ انگريزي، سرڪاري زبان جو درجو رکي ٿي اها هڪ ميڇيل حقيقت آهي ته گهڻيون ٻوليون سکڻ سان علم جا دروازا وڏيڪ کلن ٿا. پر هڪ گهڻ ٻولياڻي ملڪ ۾ تعليم جي ميدان ۾ ڪهڙيون زبانون اڳ سکجن ۽ ڪهڙيون پوءِ. ان سوال تي گهڻي غور ۽ ويچار جي ضرورت آهي. سائين محمد ابراهيم جويي ٻوليءَ ۽ تعليم جي تعلق کي هن ريت بيان ڪيو آهي ته: "ٻولي ۽ تعليم جو تعلق اهين آهي جيئن جسم جو ساهه سان" ٻولين تي تحقيق اهو ثابت ڪيو آهي ته اهي ٻار، جن جون مادري ٻوليءَ جون مهارتون ٻڌڻ، ڳالهائڻ، پڙهڻ ۽ لکڻ بهتر ۽ پختيون آهن ته انهن ٻارن کي ٻين ٻولين جي سکڻ ۾ به آساني ٿئي ٿي ۽ اهي مختلف تصورن کي سمجهڻ ۾ به ڏکيائي محسوس نٿا ڪن.

انهيءَ ڪري گهڻ ٻولياڻي ملڪن ۾ تعليمي معيار کي وڌائڻ لاءِ نهايت ضروري آهي ته مادري ٻوليءَ جي سکيا جي بنياد تي ٻين ٻولين جي تعليم کي مرحليوار وڌايو وڃي. مادري ٻولين کي چڏڻ سان ثانوي، قومي ۽ عالمي ٻولين جي سکيا به غير مؤثر بڻجي ويندي.

بين انساني حقن جيان 'مادري زبان ۾ تعليم جو حق' پڻ اهم انساني حق آهي. جيڪو هر انسان کي ملڻ گهرجي. پر اسان جي ملڪ ۾ مادري زبان جي تعليم کي اوليت ڏيڻ بدران ثانوي ۽ ٻاهر جي زبانن جي تعليم کي وڌيڪ اهميت جوڳو سمجهيو وڃي ٿو. حيرت جي ڳالهه آهي ته سينيٽ، عربي زبان کي ته پرائمري سطح تي لازمي پڙهائڻ جو بل "Compulsory Teaching of Arabic Language Bill 2020" اتفاق راءِ سان منظور ڪري ٿي پر پنهنجي ئي ڌرتيءَ جي اصلوڪين زبانن سنڌي، بلوچي، پنجابي، پشتو، سرائيڪي ۽ ٻين زبانن کي سينيٽ جي قانون ۽ انصاف واري اسٽينڊنگ ڪاميٽي اڪثريت راءِ سان رد ڪري ڇڏي ٿي.

2007 ۾ وفاقي وزارت تعليم پاران جاويد حسن جي رهنمائيءَ ۾ قومي تعليمي پاليسي لاءِ "White Paper" تيار ڪيو ويو. ملڪ جي تعليمي ۽ لسانيات جي ماهرن ۽ ٻين اسٽيڪ هولڊرن جي راءِ جي روشنيءَ ۾ مادري زبانن جي تعليم ۽ 'ذريعه تعليم' بابت 'وائيٽ پيپر' ۾ سفارشون ڏنيون ويون، جن کي به مڪمل ريت قبول نه ڪيو ويو.

تازو 'هڪجهڙو قومي نصاب' "Single National Curriculum" تيار ڪرڻ وقت پهرين ڊرافٽ ۾ انگريزي زبان کي شروعاتي درجن کان وٺي 'ذريعه تعليم' قرار ڏنو ويو، مادري زبانن ۾ تعليم ڏيڻ جي حق کان انڪار ڪيو ويو. پر مختلف اسٽيڪ هولڊرس پاران انهيءَ فيصلي تي اعتراض اٿاريا ويا. انهن راين جي روشنيءَ ۾ اها چڱي ۽ مثبت ڳالهه ٿي آهي ته نيشنل ڪريڪيولر ڪائونسل، اسلام آباد هڪ مهينو اڳ وزارت تعليم جي صلاحڪار جاويد جبار جي سربراهيءَ ۾ پنهنجي فيصلي کي تبديل ڪيو آهي ۽ تئين نصاب ۾ صوبن کي اهو اختيار ڏيڻ جي ڳالهه ڪئي وئي آهي ته جيڪڏهن صوبا چاهين ته اهي پنهنجن اسڪولن جي تعليم ۾ مادري زبان کي استعمال ڪري سگهن ٿا.
(Daily Dawn Karachi Dated 21-01-2020)

2009 جي قومي تعليمي پاليسيءَ ۾ پڻ مختلف ٻولين جي مضمون طور تعليم ۽ 'ذريعه تعليم' بابت هيٺين ريت لکيو ويو آهي:

"نصاب ۾ پهرين درجي کان وٺي انگريزي مضمون طور لڻ سان گڏ اردو ۽ هڪ علائقائي زبان پڙهائي وڃي

صوبن ۽ ٻين ايرياز جي تعليم کاتن کي اها Choice آهي ته اهي 'ذريعه تعليم' جي پنجين درجي تائين چونڊ ڪن.

رياضي ۽ سائنس جي مضمونن ۾ 'تعليم جو ذريعو' چوٿين ڪلاس انگريزي هوندي" (National Education Policy 2009, Page No.28)

آخر ۾ وري 2009 جي قومي تعليمي پاليسيءَ جي نڪتي 9 ۾ واضح لکيو ويو آهي ته "اسڪول جي ٻولين بابت صوبن ۽ ايرياز جي حڪومتن ۽ ٻين اسٽيڪ هولڊرس سان گڏجي جامع ٻولين جي پاليسي ٺاهڻ گهرجي." اها اسڪول جي ٻولين بابت (School Language Policy) جامع پاليسي اڃا تائين نه جڙي سگهي آهي. (National Education Policy 2009, Page No.28)

هن وقت تائين ڪيترين ئي قومي تعليمي پاليسيون آيون آهن. پر ٻولين کي مضمون طور پڙهڻ ۽ 'ذريعه تعليم' جي سلسلي ۾ ڪا به واضح ۽ مڪمل جٽي پاليسي اڃا تائين نه آئي آهي. ان سلسلي ۾ ٻولين جي رٿا بندي "Language Planning" تي رفاق، صوبن، ادارن، اڪيڊمين ۽ اٿارٽيز کي ڪم ڪرڻ گهرجي.

سنڌي ٻوليءَ جي ماڪاري عالم ۽ لسانيات جي ماهر پروفيسر ڊاڪٽر غلام علي الانا ٻولين جي رٿابندي جي اهميت ۽ ضرورت تي زور ڏيندي پنهنجي هڪ مضمون ۾ هن ريت لکيو آهي ته:

"ڪنهن به ٻولي يا ڪن به ٻولين کي تعليمي، تدريسي يا قومي ۽ سرڪاري يعني دفتري ٻولي مقرر ڪرڻ کان اڳ ان ٻوليءَ جي رٿابندي ڪرڻ ضروري آهي. ڇاڪاڻ ته دنيا جي هر ملڪ ۾ تعليم جي ترقيءَ ۽ واڌاري لاءِ 'ٻولين جي رٿابندي' (Language Planning) اهم سمجهي ويندي آهي. اهوئي سبب آهي جو دنيا جي مختلف ملڪن ۾ رٿابنديءَ واري عمل سان ئي 'ذريعه تعليم' ۽ دفتري يا سرڪاري ٻوليءَ وارو مسئلو هميشه لاءِ حل ڪيو ويو آهي.

هر ملڪ ۾ ٻوليءَ جي رٿابندي، سياسي، سماجي، تعليمي ۽ تدريسي ميدانن ۾ تمام گهڻي مدد ڪندي آهي، پاڪستان ۾ به انهي مسئلي کي چالي واڻي حل نه ڪيو ويو آهي." (ڊاڪٽر الانا غلام علي، مضمون: ٻولي، معاشرو ۽ ثقافت، صفحو نمبر 8)

ارڙهين آئيني ترميم کانپوءِ تعليم کي بنيادي حق قرار ڏنو ويو آهي ۽ انهيءَ جا اختيار صوبن حوالي ڪيا ويا آهن. صوبن اندر ٻولين بابت ڪهڙي رٿابندي، قانون سازي ۽ ٻولين جي تعليم بابت عمل ٿيا آهن. انهن کي به ضرور ڏسڻ گهرجي. جيئن ته اسلامي جمهوريه پاڪستان جي 1973ع واري آئين جي قلم 251 شق (3) هيٺ واضح ڄاڻايل آهي ته:

"قومي ٻوليءَ جي حيثيت کي قائم رکندي. ڪا به صوبائي اسيمبلي، قومي ٻوليءَ سان گڏ صوبائي ٻوليءَ جي سکيا، ترقي ۽ استعمال لاءِ قانوني اپاءَ وٺي سگهي ٿي". (مقصد ۽ جوڙجڪ، سنڌي ٻوليءَ جو بااختيار ادارو صفحو نمبر 3)

تنهنڪري آئين جي ان قلم کي آڌو رکندي سنڌ اسيمبلي اهڙو ڳهريل قانون سنڌ ائڪٽ 1972ع 'سنڌي ٻوليءَ جي سکيا، ترقي ۽ استعمال' جي صورت ۾ منظور ڪري چڪي آهي. جنهن جي روشنيءَ ۾ سنڌ ۾ سنڌي ٻولي مادري زبان طور ۽ غيرمادري زبان طور پڙهائي پئي وڃي.

ارڙهين ترميم کانپوءِ خيبرپختونخوا اسيمبلي عوامي نيشنل پارٽي جي حڪومت دوران ٻولين جو بل منظور ڪيو "The Khyber Pakhtunkhwa Promotion of Regional Languages Act 2014". جنهن ائڪٽ ۾ پشتو، هندڪو، سرائڪي، کووار ۽ ڪوهستاني زبانن جي مضمون جي تعليم لازمي قرار ڏني وئي. 'ڊائريڪٽوريٽ آف ڪريڪيولر اينڊ ٽيچر ايجوڪيشن' ايبٽ آباد جي نصاب ۾ مادري زبانن جي تعليم کي شامل ڪيو ويو ۽ خيبر پختونخوا ٽيڪسٽ بڪ بورڊ ڪتاب به ڇپيا. پر حڪومت مادري زبانن کان وڌيڪ انگريزي لاڳو ڪرڻ ۾ متحرڪ رهي آهي. ان سلسلي ۾ ائڪٽ جي روشنيءَ ۾ جيڪا Language Promotion Authority فعال ٿيڻي هئي اها نه ٿي سگهي آهي.

ارڙهين ترميم کانپوءِ بلوچستان اسيمبليءَ پڻ جنوري 2014 ۾ "The Baluchistan, Introduction of Moher Languages as Compulsory Additional Subject at Primary Level Act 2014" منظور ڪري چڪي آهي. جنهن ۾ پڻ بلوچي، پشتو، براهوي، سنڌي، فارسي، مادري، پنجابي ۽ ٻولين جي مضمونن کي نصاب ۾ شامل ڪيو ويو آهي.
(The Balochistan Gazette Published by Authority: dated Quetta 3rd February 2019)

بلوچستان ٽيڪسٽ بڪ بورڊ پاران سنڌيءَ سميت ٻين ٻولين جي مضمونن جا ڪتاب به تيار ڪيا ويا آهن. پر موجوده حڪومت وري ان ائڪٽ کي لاڳو ڪرڻ ۾ نهايت سست رفتاريءَ کان ڪم وٺي رهي آهي.

ضرورت انهي ڳالهه جي آهي ته بلوچستان اسيمبلي پاران ان ائڪٽ کي مڪمل طور لاڳو ڪرڻ کان پوءِ ان ۾ ترميم ڪري مئٽرڪ ۽ انٽرميڊيئٽ تائين شاگردن کي مادري زبان جي مضمونن جي تعليم ڏني وڃي جيڪا هن وقت فقط پرائمري سطح تائين آهي. حالانڪ انهي سلسلي ۾ 1990 ۾ به ڪوشش ٿي پر اها ڪامياب نه ٿي سگهي حقيقت ۾ 1970 کان ئي ايندڙ نيپ جي حڪومت جيڪڏهن انهيءَ وقت شجاڳيءَ کان ڪم وٺي ها ته اڄ بلوچستان ۾ مادري ٻولين جي تعليم وڌيڪ سگهاري هجي ها.

ارڙهين ترميم اچڻ کانپوءِ پنجاب ۾ اڃا به وارث شاهه ٻلي شاهه ۽ شاهه حسين ۽ ميان محمد بخش جي زبان کي اها تعليمي حيثيت نه ملي سگهي آهي تازو پنجاب سرڪار پاران "شروعاتي ٻري پرائمري درجي ۾ مقامي زبانن جي استعمال بابت لکيو ويو آهي. (Early Childhood Education Policy Punjab 2017) پر اڃا تائين پنجابي ۽ سرائڪي زبانن تعليمي نصاب جو حصو نه بڻجي سگهيون آهن. پنجاب 2011 ۾ مڪمل انگريزي ۾ تعليم ڏيڻ واري پاليسي تان 'برٽش ڪائونسل' جي رپورٽ پڌري ٿيڻ کانپوءِ هاڻي موٽ کاڌي آهي ۽ هڪ ڀيرو وري اردو کي 'ذريعه تعليم' بڻايو ويو آهي (Hywel Coleman and Tony Chapstick language in Education in Pakistan Recommendation for Policy and Practice Islamabad, British Council 2021) پر پنجابي ۽ سرائڪي زبانن کي مادري زبانن طور اها ڳهريل اهميت نه ملي سگهي آهي. اها هڪ خوش آئند ڳالهه آهي ته پنجاب يونيورسٽي جي پنجابي شعبي، پنجاب انسٽيٽيوٽ آف لينگويجز ۽ گورنمينٽ ڪاليج يونيورسٽيءَ جي نوجوان شاگردن ۾ پنجابي زبان سان محبت جي لهر اٿي آهي. جيڪا پيپلز پارٽيءَ ۾ ضرور تحرڪ پيدا ڪندي. پر اڃا تائين اسڪول سطح تي مادري زبانن جي ترقي لاءِ پنجاب ۾ ڪوالٽي، نصاب ۽ درسي ڪتاب نه اچي سگهيا آهن.

(بقايا ڏسو صفحو 3- ڪالم 1)